

పాత్రములు

1. అగ్నిహోత్రావధాన్లు — కృష్ణరాయపురం అగ్రహారీకుడు
 2. వెంకమ్మ — అగ్నిహోత్రావధాన్లు భార్య
 3. బుచ్చమ్మ — అగ్నిహోత్రావధాన్లు పెద్ద కూతురు
 4. సుబ్బమ్మ — అగ్నిహోత్రావధాన్లు చిన్న కూతురు
 5. వెంకటేశం — అగ్నిహోత్రావధాన్లు కుమారుడు
 6. కరటకశాస్త్రి — అగ్నిహోత్రావధాన్లు బావమరది, విజయనగరం సంస్కృత నాటక కంపెనీలో విదూషకుడు
 7. శిష్యుడు — కరటక శాస్త్రి శిష్యరికం చేసి, పెళ్ళికూతురుగానూ, దాసరి గానూ నటించును
 8. లుబ్ధావధాన్లు — రామచంద్రపురం అగ్రహారీకుడు
 9. మీనాక్షి — లుబ్ధావధాన్లు కుమార్తె, వితంతువు
 10. రామప్పంతులు — రామచంద్రపురం అగ్రహారం కరణం
 11. గిరీశం — లుబ్ధావధాన్లు పినతల్లి కొడుకు, వెంకటేశమునకు చదువుచెప్పు నయ్యవారు
 12. సౌజన్యారావు పంతులు — వకీలు
 13. భీమారావు పంతులు — స్లీడరు
 14. నాయుడు — ప్రైవేటు వకీలు
 15. పూజారి గవరయ్య — దేయ్యాల మాంత్రికుడు, వైద్యుడు
 16. మధురవాణి — వేశ్య
- డిప్టీ కలక్టరు, హెడ్ కనిస్టేబులు, పోలిశెట్టి, బైరాగి, దుకాణదారు, గ్రామ మునసబు, యోగిని, లుబ్ధావధాన్లు యొక్క నౌఖరు అసిరిగాడు, మనవాళ్ళయ్య, వీరేశ.

కళింగరాజ్యములో వాడుకొను కొన్ని మాటలకు అర్థము.

గుంట = ఆడపిల్ల.

పీక = కంఠము.

పేకాట = చీట్లాట.

బుఱ్ఱ = తల.

సాని = వేశ్య.

ప్రథమాంకము

౧-వ స్థలము, విజయనగరములో బొంకుల దిబ్బ.

[గిరీశము ప్రవేశించును]

గిరీశ—సాయంకాలమైంది. పూటకూళ్ళమ్మకు సంతలో సామాను కొని పెడతానని నెల రోజుల కిందట ఇరవై రూపాయలు పట్టుకెళ్ళి డాన్సింగర్లు కింద ఖర్చు పెట్టాను. ఈవాళ ఉదయం పూటకూళ్ళమ్మకీ, నాకూ యుద్ధవైర పోయింది. బుట్ట బద్దలు కొడదామా అన్నంత కోపం వచ్చింది గాని, పూరిచర్లు చెప్పినట్లు, పేషన్సు వుంటేగాని లోకంలో నెగ్గలేం. ఈలా డబ్బు లాగేస్తే ఇదివరకు యెన్ని పర్యాయములు వూర్కుంది కాదు. యిప్పుడేదో కొంచెం డాన్సింగర్లు మాట ఆచోకీ కట్టినట్టు కనబడుతుంది. ఓర్వలేని వెధవ యెవడైనా చెప్పివుంటాడు. ఉదయం కథ ఆలోచిస్తే యిటుపైని తిండి పెట్టేటట్టు కానరాదు. ఈ వూళ్ళో మరి మన పప్పు వుడకదు. ఎటు చూసినా అందరికీ బాకీలే. వెంకుపంతులుగారి కోడలికి లవ్ లెటర్ రాసినందుకు యెప్పుడో ఒహప్పుడు సమయం కనిపెట్టి దేహశుద్ధి చేస్తారు

Can love be controlled by advice?

Will cupid our mothers obey?

శీఘ్రంగా యిక్కణ్ణికి బిచాణా యెత్తి వెయ్యడమే బుద్ధికి లక్షణం గాని మధురవాణిని వదలడమంటే యేమీ మనస్కరించకుండా వున్నది.

It is women that seduce all mankind.

నేను యేమో ఉద్యోగాలూ ఊళ్ళూ యేలి తనతో వైభవం వెలిగిస్తాననే నమ్మకంతో వుంది, పూర్ క్రీచర్ !

యెవరా వస్తున్నది? నాప్రియశిష్యుడు వెంకటేశ్వర్లులా వున్నాడు. యీవాళ కిశ్కిస్ శలవులు యిచ్చివుంటారు. వీడి వైఖరి చూస్తే పరీక్ష ఫేలైనట్టు కనపడుతుంది. వీణ్ణి కొంచెం వోదార్చి వీడికి శలవుల్లో చదువు చెప్పేమిషమీద వీడితో వీడి వూరికి వుడాయిస్తే చాలా చిక్కులు వదుల్తాయి అటుంచి నరుక్కురమ్మన్నాడు.

[వెంకటేశం ప్రవేశించును]

యేమివాయ్ మైడియర్ షేక్స్పియర్ , ముఖం వేలవేసినావ్ ?

వెంక—యిక మీర్నాతో మాట్లాడకండి. మా మాష్టరు మీతో మాట్లాడొద్దన్నాడు. మీ సావాసం చెయడంచాత నాపరీక్ష పోయిందని అన్నారు.

గిరీశ—నాన్సెస్. మొదట్నుంచీ నేను అనుమానిస్తూనే వున్నాను. నీ మాష్టరుకి నన్ను చూస్తే కిట్టదు. అందుచాత నిన్ను ఫెయిల్ చేశాడు గాని, లేకుంటే నువ్వేవింటి ఫెయిల్ కావడవేవిటి! అతనికి నాకూ యెందుకు విరోధం వొచ్చిందో తెలిసిందా? అతను చెప్పేదంతా తప్పుల తడక. అది నేను న్యూసు పాపర్లో యేకేశాను. అప్పట్నుంచీ నేనంటే వాడిక్కడుపుడుకు.

వెంక—మీవల్ల నాకు ఒచ్చిందల్లా చుట్ట కాల్చడం వొక్కటే. పాఠం చెప్పమంటే యెప్పుడూ కబుర్లు చెప్పడవే కాని, ఒక మారయినా ఒక ముక్క చెప్పిన పాపాన్ని పోయినారూ?

గిరీశ—డామిట్. ఇలాటి మాటలంటే నాకు కోపం వస్తుంది. ఇది బేస్ ఇన్స్టాటియూట్ , నాతో మాట్లాడవే ఒక ఎడ్యుకేషన్ . ఆ మాట కొస్తే నీకున్న లాంగ్వేజీ నీ మాష్టరుకుందీ? విడో మారియేజి విషయమై, నాచ్చి కొశ్చన్ విషయమై నీకు యెన్ని లెక్చర్లు యిచ్చాను! నా దగర చదువుకున్నవాడు ఒహడా అప్రయోజకుడు కాలేదు. పూనా డక్టర్స్ కాలేజీలో నేను చదువుతున్నప్పుడు ది ఇలెవెన్ కాజెస్ ఫర్ డిజెనరేషన్ ఆఫ్ ఇండియాను గూర్చి మూడు ఘంటలు ఒక్క బిగిని లెక్చరిచ్చేసరికి ప్రొఫెసర్లు డంగయి పోయినారు. మొన్న బెంగాలీవాడు ఈ వూళ్ళో లెక్చరిచ్చినప్పుడు ఒకడికైనా నోరు పెగిలిందీ? మనవాళ్ళు వుట్టి వెధవాయలోయ్ , చుట్ట నేర్పినందుకు థాంక్ చెయక, తప్పు పట్టుతున్నావ్ ? చుట్టకాల్చడం యొక్క మజా నీకు యింకా బోధపడక పోవడం చాలా ఆశ్చర్యంగా వుంది. చుట్ట కాల్చబట్టే కదా దొరింత గొప్పవాళ్ళయినారు. చుట్ట కాల్చని యింగ్లీషు వాణి చూశావా? చుట్ట పంపిణీ మీదనే స్టీము యంత్రం వగయిరా తెల్లవాడు కనిపెట్టాడు. లేకపోతే వాడికి పట్టుబణ్ణా? శాస్త్రకారుడు యేవఁన్నాడో చెప్పానే.

సూత ఉవాచ—

ఖగపతి యమృతముతేగా
భుగభుగమని పొంగి చుక్క భూమిని వ్రాలెన్
పొగచెట్ట జన్మించెన్
పొగతాగేనివాడు దున్నపోతై బుట్టున్ ॥

ఇది బృహన్నారదియం నాలుగో ఆశ్వాసంలో వున్నది. అది అలావుణ్ణిగాని ని అంత తెలివైన కుర్రవాణ్ణి ఫెయిల్ చేసినందుకు నీ మాష్టరు మీద నావళ్ళు మహా మండుతోంది. ఈ మాటు వంటరిగా చూసి వక తడాఖా తీస్తాను. నువ్వు శలవుల్లో యిక్కడుంటావా, వూరికి వెళతావా?

వెంక — వెళ్ళాల్సిందిగాని, పాసుకాలేదంటే మాతండ్రి చావ కొడతాడు.

గిరీశ — ఆ గండం తప్పే వుపాయం నేంచెబుతాను, నేంచెప్పినట్టల్లా వింటానని ప్రమాణం చాస్తావా?

వెంక — మీ శలవు యెప్పుడు తప్పాను? మాతండ్రికి మా చడ్డ కోపం. పాసు కాలేదంటే యెవిరకలు విరక్కొడతాడు (కన్నీరు చేత తుడుచుకొనును).

గిరీశ — దటీజ్ టిరనీ : యిదే బెంగాలీ కుర్రవాడవుతే యేంజేస్తాడో తెలిసిందా? తాతయేది తండ్రయేది కర్ర పట్టుకుని చమాలెక్కగొడతాడు; మీ అగ్రహారం కుర్రవాళ్ళు మరి యవళ్ళయినా యీ వూళ్ళో చదువుకుంటున్నారా?

వెంక — మరి యెవళ్ళూ లేరు.

గిరీశ — ఐతే నేను వుపాయం చెబుతాను విను, నే కూడా నీతో మీవూరొచ్చి పరీక్ష పాసయినావని మీ వాళ్ళతో చెబుతాను అక్కడ నీకు చదువు చెప్పడానికి వొచ్చానని మీ వాళ్ళతో చెప్పు శలవులాఖర్ని నిన్ను టవును స్కూల్లో పైక్లాసులో ప్రవేశ పెడతాను.

వెంక — మీరే వస్తే బతికాను మరేవిరటి; కిందటి మాటు శలవులికే మా అమ్మ మిమ్మల్ని తీసుకురమ్మంది.

గిరీశ — ఆల్రైట్ గాని : నాకిక్కడ వ్యవహారములలో నష్టం వస్తుందే — మునసబుగారి పిల్లల్ని శలవుల్లో పాఠాలైపితే ఫిఫ్త్ రుపీజ్ యిస్తావన్నారు; అయినా నీ విషయవైర యంత లాస్ వచ్చినా నేను కేర్ చెయ్యను. ఒక భయం మాత్రం వుంది. మీ వాళ్ళు బార్బరస్ పీపిల్ గదా, నన్ను తిన్నగా ట్రీట్ చేస్తారో చెయ్యరో, నీవు నన్ను గురించి మీ మదర్ తో గట్టిగా రికమెండ్ చెయ్యవలసి వుంటుంది. కొత్త పుస్తకాలకి వక జాబితా రాయి : కొంచం డబ్బు చేతిలో వుంటేనేగాని సిగర్నకి యిబ్బంది కలుగుతుంది. నోటుబుక్కు తీసి రాయి. 1. రోయల్ రీడర్ , 2. మాన్యుల్ గ్రామర్ , 3. గోష్ జియామెట్రీ, 4. బాస్ ఆల్జీబ్రా, 5. శ్రీనివాసయ్యర్ అర్థిమెటిక్, 6. నలచరిత్ర, 7. రాజశేఖర చరిత్ర, 8. షెపర్డు జనరల్ ఇంగ్లీష్ , 9. వెంకట సుబ్బారావు మేడీజీ, యెన్ని పుస్తకాలయినాయి?

వెంక — తొమ్మిది.

గిరిశ — మరొక్కటే రాయి. అక్కడికి పది అవుతాయి. కుప్పుసామయ్యర్ మెడ్ డిఫికల్ట్. అక్కడికి చాలు. మీ వాళ్ళుగాని యింగ్లీషు మాట్లాడ మన్నట్టయినా తణుకూ బెణుకూ లేకుండా పుస్తకాలో చదువుకున్న ముక్కలు జాపకం వున్నంతవరకు యాకరు పెట్టు. నీదగ్గర కాపర్స్ యేవైనా వున్నవా? నాదగ్గర కరన్సీ నోట్లు వున్నవి గాని మార్చ లేదు. పదనాలు పెట్టి ఓశేరు కాశీ మిఠాయికొని పట్టుకురా. రాత్రి మరి నేను భోజనం చెయ్యను. మార్కట్టుకి వెళ్ళి బండీ కుదిర్చి దానిమీద నా ట్రావెలింగ్ ట్రంక్కు వేసి మెట్టుదగ్గర బండీ నిలబెట్టివుంచు. యిక్కడ కొన్ని రాచకార్యాలు చక్కబెట్టుకుని యంతరాత్రికైనా వొచ్చి కల్సుకుంటాను. గోయెట్వంస్ , మైగుడ్ బోయ్. నువ్ బుద్ధిగావుండి చెప్పిన మాటలా వింటూంటే నిన్ను సురేంద్రనాథ్ బెనర్జీ అంత గొప్పవాణ్ణి చేస్తాను. నేను నీతో వస్తానన్నమాట మాత్రం పట్టకైనా తెలియనియ్యద్దు. జాగ్రత్త. (వెంకటేశం నిష్క్రమించును.)

ఈ వ్యవహారమొహటి ఫైసలైంది. ఈరాత్రి మధురవాణికి పార్టింగ్ విజిట్ యివ్వందీ పోకూడదు.

[రాగ వరసతో పాడును]

నీసైటు నాడి లైటు
నిన్ను మిన్న
కాన కున్న
క్యేటు రెచడ్ పెటు
మూనులేని నైటు.

[ఒక బంట్లోతు ప్రవేశించును]

బంట్లోతు — నేను పొటిగరాప్పంతులుగారి నౌఖర్నండి, లెక్క జరూరుగుందండి, పొటిగరాపుల కరీదు యెంటనే యిప్పించమన్నారండి.

గిరిశ — (విననట్టు నటించుతూ)

ఫుల్లుమూను నైటటా,
జాసమిన్ను నైటటా,
మూను కన్న
మొల్ల కన్న
నీదు మోము బైటటా
టా! టా! టా!

బంట్లోతు —యంతమందిని పంపినా యిచ్చారు కారటండి, నెనాళ్ళ లాగూరుకుండె వాణ్ణి కానండి.

గిరీశ —అయ్యకోనేటికి తోవయిదే;

బంట్లోతు —యక్కడి శెవిరటిమాలోకం వచ్చిందయ్యా.

గిరీశ —కోవరటి దుకాణవా? కస్సా బజార్లోగాని యిటివేపులేదు.

బంట్లోతు —(గట్టిగా చెవిదగ్గర నోరు పెట్టి) పోటిగరావులు కరీదిస్తారా యివ్వరా?

గిరీశ —బస, రాథారీ బంగళాలో చెయ్యొచ్చును.

బంట్లోతు —యాడాది కిందట మీరూ సానిదీ కలిసి యేసుకున్న పోటిగరావుల కరీదు మా పంతులు నిలబెట్టి పుచ్చుకొమ్మన్నారు.

గిరీశ —ఓహో నీవటోయ్, యవరో అనుకున్నాను. నింపాదిగా మాట్లాడు. నింపాదిగా మాట్లాడు. రేపు వుదయం యెనిమిది ఘంటలకి పూటకూళ్ళమ్మ యింటికి వస్తే అణా పైసల్లో సామ్మిచ్చేస్తాను. మీ పంతులికి స్నేహం మంచీ చెడ్డా అక్కర్లేదూ?

బంట్లోతు —మాటల్లో కార్యం లేదు. మొల్లో శెయ్యెట్టి నిల్చున్న పాట్ని పుచ్చుకొమ్మన్నారండి.

గిరీశ —పెద్ద మనిషివి గదా నువ్వు తొందరపడ్డం మంచిదేనా? నీ తండ్రి యంత పెద్ద మనిషి. యీ చుట్ట చూడు యంత మజాగా కాల్తుందో. హవానా అంటారు దొర్లు దీన్ని. రేప్పొద్దున్న రా రెండు కట్టలిస్తాను.

బంట్లోతు —శిత్తం, సొమ్ము మాటేం శలవండి.

గిరీశ —చెప్పాను కానా? రేప్పొద్దున్న యివ్వకపోతే మాలవాడి కొడుకు ఛండాలుడు.

బంట్లోతు —మాలడికొడుకు శండాలుడు కాకుంటే మరేటండి.

గిరీశ —నీకు నమ్మకం చాలకపోతే యిదిగో గాయత్రీ పట్టుకు ప్రమాణం చేస్తాను.

బంట్లోతు —శిత్తం, రేపు పొద్దున్న సామ్మియ్యక పోతే నా ఆబోరుండదండి.

గిరీశ —ఆహా. నీ ఆబోరు ఒహటీ, నా ఆబోరు ఒహటీనా? (బంట్లోతు నిస్క్రమించును.) ఇన్నాళ్ళకి జంఝంపొన వినియోగంలోకి వచ్చింది. థియాసాఫిస్టును చెప్పినట్లు మన ఓల్డు

కష్టంను అన్నిటికీ యెదో ఒహ ప్రయోజనం ఆలోచించె మనవాళ్ళు యార్పరిచారు. ఆత్మానుభవం అయితేనేగాని తత్వం బోధ పడదు. ఈ పిశాచాన్ని వదుల్చుకునేసరికి తల ప్రాణం తోక్కొచ్చింది. శీఘ్రబుద్ధిః పలాయనం. పెందరాళే యావూర్పించి వుడాయిస్తేనే కాని ఆబోరు దక్కదు. యిక మధురవాణి యింటికి వెళదాం. మేక్ హే వైట్లీ సన్ షైన్స్ అన్నాడు.

౨-వ స్థలము. మధురవాణి యింట్లో గది.

[రామప్పంతులు కుర్చీమీద కూర్చుండును, మధురవాణి యెదుట నిలుచుండును]

రామ—(జేబులోనుంచి చుట్టతీసి పంటకొన కొరికి) పిల్లా, అగ్గిపుల్ల.

మధుర—(అగ్గి పుల్ల వెలిగించి చుట్టకందించుచుండగా రామప్పంతులు మధురవాణి బుగను గిల్లును. మధురవాణి చుట్ట కాలకుండానే అగ్గిపుల్ల రాల్చి యెడంగా నిలబడి కోపం కనపర్చుతూ) మొగవాడికయినా ఆడదానికైనా నీతి వుండాలి తాక వద్దంటే చెవిని పెట్టరు గదా?

రామ—నిన్ను వుంచుకోవడానికి అంతా నిశ్చయమయి రేపో నేడో మంచి ముహూర్తం చూసి మా వూరు లేవతీసుకు వెళ్ళడానికి సిద్ధపరచుంటే ఇంకా యెవడో కోన్కిస్కాహే గాడి ఆడాలో వున్నానంటూ పాతివ్రత్యం నటిస్తావేమిటి?

మధుర—వేశ్య అనగానే అంత చులకనా పంతులుగారూ? సానిదానికి మాత్రం నీతి వుండొద్దా? మాపంతులుగార్ని పిలిచి 'అయ్యా యిటు పైని మీ తోవ మీది , నా తోవ నాది' అని తెగతెంపులు చేసుకున్న దాకా నేను పరాధీనురాలినే అని యుంచండి. మీరు దెప్పి పొడిచినట్టు ఆయన వైదీకయితేనేమి, కిరస్తానం మనిషైతేనేమి, పూటకూళ్ళమ్మను ఉంచుకుంటేనేమి నన్ను యిన్నాళ్ళూ ఆ మహారాజు పోషించాడు కాడా? మీరంతకన్న రసికులయినా, నా మనసు యెంత జూరగొన్నా, ఆయన యెడల విశ్వాసం నాకు మట్టుకు వుండొద్దా?

రామ—పెద్ద పెద్ద మాటలు ప్రయోగిస్తున్నావు! వాడి బ్రతుక్కి వాడు పూటకూళ్ళమ్మని వుంచుకోవడం కూడానా! పూటకూళ్ళమ్మే వాణ్ణి వుంచుకొని యింత గంజి బోస్తుంది.

మధుర—అన్యాయం మాటలు ఆడకండి. ఆయన యెంత చదువుకున్నాడు, ఆయనకి యెంత ప్రఖ్యాతి వుంది! నేడో రేపో గొప్ప వుద్యోగం కావైయుంది.

రామ—అహహ (నవ్వుతూ) యెం వెర్రి నమ్మకం! నివు సానివాళ్ళలో తప్ప పుట్టావు. గిరీశంగారు గిరీశంగారు అని పెద్ద పేరు పెడతావేమిటి, మా వూళ్ళోవున్న లుబావుధాను పింతల్లికొడుక్కూడా వీడూ! గిర్రడని మేం పిలిచే వాళ్ళం. బొట్టేరు ముక్కలు నేర్చుకోగానే ఉద్యోగాలే! వాడికల్లా వక్కటే వుద్యోగం దేవుడు రాశాడు. యేమిటో తెలిసిందా? పూటకూళ్ళమ్మ యింట్లో దప్పిక్కి చేరి అరవ చాకిరీ చెయ్యడం.

మధుర—యీ మాటలు ఆయన్ని అడుగుదునా?

రామ—తప్పకుండా. కావలిస్తే నేను చెప్పానని కూడా చెప్పు.

మధుర—అయినా ఆయన గుణ యోగ్యతలతో నాకేం పని? యేవఁయినా ఆయన నాకు యజమాని. ఆయన తప్పులు నా కళ్ళకు కనపడవ్.

రామ—అయితే అతడికి విడాకులు యెప్పుడిస్తావు?

మధుర—యిక్కడి రుణాలూ పణాలూతీర్చుకోడానికి మీరు శలవిచ్చిన రెండు వందలూ యిప్పిస్తే యీ క్షణం తెగతెంపులు చేసుకుంటాను.

రామ—అయితే యింద (జేబులోనుండి నోట్లు తీసి యిచ్చును. మధురవాణి అందుకొంటుండగా రామప్రంతులు చెయ్యి పట్టి లాగును. మధురవాణి కోపంతో చెయి విడిపించుకొని నోట్లు పారవేసి దూరముగా నిలుచును.)

మధుర—మీతో కాలక్షేపం చెయ్యడం కష్టం. ఒక నిర్ణయం మీద నిలవని మనిషి యేవఁన్నమ్మను?

రామ—(నోట్లు యెత్తి) క్షమించు, అపరాధం, (నోట్లు చేతికిచ్చును) లెట్లు పెట్టి చూసుకో.

మధుర—ఆమాత్రం మిమ్మల్ని నమ్మకపోతే మీతో రానేరాను. యింత రసికులయ్యండి నా మనస్సు కనిపెట్ట జాలినారుకారు గదా? మీ నోట్లు మీ వద్దనే వుంచండి. నేను డబ్బు కక్కూర్తి మనిషిని కాను. (నోట్లు యివ్వబోవును.)

రామ—వద్దు!వద్దు!వద్దు! నీ మనసు కనుక్కుందావఁని అన్నమాటగాని మరొకటి కాదు. గాని, యీ గిరీశం గుంట వెధవవీడెవడో మా గొప్పవాడనుకుంటున్నావేమిటి ?

మధుర—ఆయన్ని నా యదట తూల్నాడితే యిదుగో తలుపు తీశాను విజయం చెయ్యండి. (తలుపుతీసి వొక చేత పట్టుకుని రెండవ చేతి వేలుతో పైకి తోవ చూపును), అదుగో గిరీశంగారే వస్తున్నారు, ఆ మాటేదో ఆయనోటే చెప్పండి.